

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **Кузіна В.Ю.** на тему: «**Ефективність виробництва пивоварного ячменю в умовах трансформаційних змін**», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Актуальність теми дослідження. Зернові культури протягом багатьох років належать до основної групи продовольчих культур переважної більшості країн світу. В Україні серед сільськогосподарських культур зернові культури мають пріоритетне значення. Це зумовлюється як традиціями, так і високими якостями продуктів, які одержують із зерна. Високий попит на ячмінь сприяє тому, що щорічно відводяться значні посівні площі під цю культуру. Ячмінь являється однією з важливих культур кормової групи та має широке коло використання. Зерно використовується для продовольчих, технічних та кормових цілей. В Україні при продовольчому використанні зерно переробляють в перлову та ячну крупи, ячмінні пластівці, сурогат кави. Пивоварні сорти ячменю використовуються для заводського та домашнього пивоваріння. Важливими чинниками, що впливають на цінову ситуацію на внутрішньому ринку є попит та пропозиція, якісні характеристики зерна та сезонність. Реалізуючи зерно одразу після збору врожаю виробники створюють сприятливу ситуацію для зниження цін. Ті виробники, які мають можливості для зберігання зерна, можуть дочекатись більш привабливої цінової ситуації та продати своє збіжжя за більш вигідною ціною та отримати більший рівень рентабельності. Тому сьогодні важливим питанням для підвищення ефективності виробництва та реалізації пивоварного ячменю є забезпечення сільськогосподарських виробників не лише технікою та обладнанням для виробництва зерна, але і для його зберігання

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові положення, висновки, рекомендації дисертаційної роботи мають теоретичне та методологічне обґрунтування. Це обумовлено, зокрема, глибиною здійсненого здобувачем опрацювання значної кількості використаних джерел у кількості 193 найменувань, які відповідають специфіці теми дисертації. В результаті аналізу теоретичних, методологічних та організаційних передумов ефективності виробництва пивоварного ячменю в умовах трансформаційних змін автором визначені основні напрями удосконалення ефективності виробництва пивоварного ячменю.

У першому розділі – «Теоретичні основи ефективності виробництва зерна» – визначена науково-теоретична сутність ефективності виробництва зерна, проведена оцінка ефективності виробництва зерна, показників та методів її визначення та виокремлені чинники ефективності виробництва пивоварного ячменю.

У другому розділі – Оцінка впливу антропогенних та природніх чинників на ефективність виробництва пивоварного ячменю в умовах

трансформаційних змін» – визначено місце України на світовому ринку ячменю; оцінено формування структурованого ринку як передумова забезпечення сталого виробництва пивоварного ячменю в Україні; здійснена оцінка залежності ефективності виробництва ячменю пивоварного використання в світі осучаснених вимог до якості зерна від впливу природних і антропогенних факторів.

У третьому розділі – «Основні напрямки підвищення економічної ефективності виробництва пивоварного ячменю» автором удосконалена комплексна оцінка доцільності виробництва пивоварного ячменю в умовах трансформаційних змін; проведений аналіз інтегрованої системи управління пивоварною якістю, як засобу підвищення економічної ефективності виробництва солодового ячменю; запропанована раціональна технологія та маркетингово-логістична стратегія як ключові чинники ефективного виробництва пивоварного ячменю.

Дисертаційне дослідження являє собою конкретний внесок у теорію та методологію ефективності виробництва пивоварного ячменю, що є основою для розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів її регулювання в аграрному секторі. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності органів державної влади різних рівнів; аграрних підприємств; науковцями – як основа подальших наукових пошуків у даному напрямі.

Достовірність результатів і новизна досліджень. Достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, базується на застосуванні сучасних методів проведення наукових досліджень. Зміст дисертаційної роботи відображає її основні положення відповідно до структурної побудови та логічної схеми викладення матеріалу. Дослідження відповідають офіційним матеріалам статистики, державних органів управління та літературним джерелам.

Дослідження результати якого викладені в рецензованій дисертаційній роботі, виконувались в рамках тем наукових досліджень кафедри роботи кафедри маркетингу підприємництва і організації виробництва Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва за темою «Науково-методологічне забезпечення підприємницької, маркетингової, логістичної діяльності підприємств агропродуктового комплексу та розвитку земельних відносин на інвестиційно-інноваційних засадах» (№ державної реєстрації - 0116U000001), що є частиною програми наукових досліджень «Теоретико-методологічне забезпечення економічного розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій» (Координатор: ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України, відділення соціально-економічних проблем розвитку сільських територій). У ході виконання роботи автор дослідив рівень ефективності виробництва і реалізації зерна ячменю, основні засади агропромислової інтеграції в секторі пивоварного використання та виявив і здійснив обґрунтування шляхів її підвищення.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 19 наукових працях, з яких 10 – у наукових фахових виданнях України та іноземних фахових виданнях. Вони відображають зміст теоретичного, аналітичного та практичного аспектів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів включає наступне.

Автором уперше розроблено обґрунтовано методикау системного підходу до оцінки особливості функціонування структурованого ринку пивоварного ячменю в Україні: передумови, шляхи, принципи його формування та визначено їх роль у формуванні ефективності виробничого напрямку з вирощування ячменю пивоварного призначення.

За результатами проведеного дослідження автором удосконалено:

- поняття «пивоварний ячмінь» в світі осучаснених до європейського рівня вимог якості, де на відміну від існуючих визначальним у формуванні ефективності виробництва є пивоварна якість, не за визначенням Державного реєстру сортів, а за конкурентоздатністю та попитом на ринку пивоварного використання;
- класифікацію сукупності факторів впливу та ступеню їх впливу на ефективність виробництва зерна протягом всіх ланок ланцюжка виробничо-збутової діяльності в господарстві, що на відміну від наявних обґрунтовує доцільність вирощування ячменю пивоварного використання;
- методикау впровадження на виробництві інтегрованої системи управління пивоварною якістю, як одного з основоположних чинників в структурі заходів з підвищення економічної ефективності виробництва ячменю пивоварного призначення. Означена система управління відрізняється тим, що охоплює комплекс дій, за допомогою яких підприємство ідентифікує свої цілі та визначає процеси й ресурси, потрібні для досягнення бажаних результатів, дає змогу оптимізувати використання ресурсів, ураховуючи короткострокові та довгострокові наслідки управлінських рішень;
- механізм виробничо-комерційних відносин між спорідненими підприємствами пивоварної і аграрної галузей, який на відміну від наявних, визначає їх роль у формуванні ефективності виробничого напрямку з вирощування ячменю пивоварного призначення.

Дістало подальшого розвитку:

- положення щодо сутнісної характеристики категорії «ефективність» товаровиробника в напрямках: оцінки співставлення результату та витрат (у різних формах) та співставлення отриманого результату з тими цілями, які поставлені перед підприємством;
- методичні підходи оцінки кон'юнктури ринку пивоварного ячменю, визначення впливу співвідношення попиту і пропозиції на формування ціни поточного маркетингового року та обґрунтування необхідності прогнозування очікуваного ефекту з урахуванням впливу кон'юнктури ринку;
- дослідження ролі пивоварної якості у визначенні реалізаційної ціни ячменю та ефективності зерновиробництва агропідприємств, особливостей

процесу ціноутворення та проблем, які впливають на ціноутворення пивоварного ячменю;

- наукові підходи щодо узагальнення практики масового виробництва пивоварного ячменю співставно з характеристиками ресурсного забезпечення існуючих технологій і аналітикою якості зерна та, на основі цього, розроблені рекомендації з ефективного виробництва та оптимізації маркетинго-логістичної стратегії в господарствах.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертації відображає її основні положення відповідно до структурної побудови та логічної схеми викладення матеріалу. Дослідження базуються на законах України; офіційних матеріалах Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, наукових працях тощо. Виходячи з цього можна говорити про достатній рівень достовірності одержаних результатів дослідження. Ознайомлення з дисертацією, опублікованими роботами автора по темі досліджень та документами про впровадження отриманих результатів свідчить про достатній ступінь їх обґрунтованості та повноту викладення основних положень. Необхідний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій досягався також за рахунок використання значного масиву інформації, вмілої її обробки з використанням різноманітних методів дослідження та їх застосуванням. Апробацію результатів досліджень здійснено на 9 науково-практичних конференціях, обговорювались та отримали позитивну оцінку в роботі конкретних урядових, наукових установ та аграрних підприємств.

Оцінка оформлення дисертації. Дисертацію оформлено згідно зі встановленими вимогами. Дисертаційна робота структурно складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Висновки та пропозиції аргументовані й змістовні. Опубліковані наукові праці відповідають змісту дисертаційної роботи, стисло висвітлюють основні положення та результати дослідження. Дисертаційна робота написана діловою українською мовою з дотриманням наукового стилю. Матеріал викладено в логічній послідовності, робота характеризується смисловою завершеністю, точністю використання спеціальної термінології.

Дисертаційна робота за своїм фаховим спрямуванням відповідає переліку напрямів дослідження спеціальності 051 – Економіка.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. В дисертації роботі присутні деякі дискусійні положення, суть полягає в наступному.

1. У першого розділу дисертації здобувачем проведено ґрунтовний аналіз науково-теоретичної сутності ефективності виробництва зерна, визначено особливе місце та значення пивоварної якості та надано авторське визначення ефективності. Проте, доцільною була б систематизація поглядів

різних науковців-дослідників в аспекті пошуку єдності та протиріч цих поглядів.

2. В роботі, на наш погляд, питання щодо досвіду ефективного виробництва пивоварного ячменю в країнах ЄС висвітлені не в повній мірі, або навмисно з якихось причин упущені. Вітчизняному сільгоспвиробнику і науковцю цікавою була б аналітика досвіду роботи європейського фермера.

3. Автор наголошує на широке і обов'язкове впровадження «Інтегрованої система управління пивоварною якістю ячменю» як комплексу управлінсько-господарчих, технологічних і контролюючих заходів. На наш погляд, на сторінках роботи, бажано було б в деталях рекомендувати порядок і процедуру розподілу відповідальності та контролю технологічних процесів та використання ресурсів, котрі необхідні для ефективного господарювання на всіх стадіях виробничо-збутової діяльності на рівні господарства.

4. Доречно було б викласти порівняння витрат на вирощуванні ячменю пивоварного призначення співмірно з ефектом по ряду основних сільськогосподарських культур в динаміці, що б допомагало зорієнтувати виробника при визначенні напрямку виробничої діяльності підприємства в рослинництві.

5. В дисертації в достатній мірі висвітлені особливості вирощування пивоварного ячменю та розроблені рекомендації з ефективного виробництва його в агропідприємствах. Поряд з цим, на нашу думку, доречним було б показати в цифрах (конкретизувати) постатейне порівняння витрат на всіх етапах виробничо-збутової діяльності. Це би більш наглядно характеризувало принципові відмінності виробництва однієї й тієї ж культури за різних напрямків цільового використання.

6. Узагальнено практичний досвід та динаміку впровадження інновацій в секторі виробництва пивоварного ячменю в господарствах Північно-Східних регіонів України, досить детально висвітлена технологія. Проте, на нашу думку, не зовсім достатньо відведено місця технології No-Till (сучасної системи обробки ґрунту, яка передбачає відмову від оранки землі) як одного із шляхів зменшення собівартості і підвищення ефективності виробничого напрямку.

7. На окремих сторінках дисертаційної роботи відсутні посилання на літературні джерела. Список окремих літературних джерел оформлений з порушенням вимог.

Але надані зауваження не мають суттєвого впливу на загальний рівень та позитивну оцінку дисертаційної роботи **Кузіної Вікторії Юрївни**.

Загальний висновок. Дисертаційна робота **Кузіної В.Ю** є самостійною, завершеною науковою працею. Отримані результати дослідження і представлені рекомендації забезпечують розв'язання важливого науково-прикладного завдання, що пов'язане з обґрунтуванням теоретико-методологічних засад та розробкою практичних рекомендацій щодо ефективності виробництва пивоварного ячменю в умовах трансформаційних змін.

За своїм змістом, актуальністю, новизною, вагомістю одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованістю і достовірністю, а також практичною цінністю сформованих положень і висновків, дисертаційна робота **Кузіної Вікторії Юрїївни** на тему «**Ефективність виробництва пивоварного ячменю в умовах трансформаційних змін**» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор, **Кузіна Вікторія Юрїївна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Рецензент

**кандидат економічних наук,
доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського
спілкування»
та соціально-гуманітарних
дисциплін
Державного
університету**

біотехнологічного

М.С. Пономарьова

Підпис *Пономарьова М.С.*
ЗАСВІДЧУЮ
Керівник відділу дипломатії ДБТУ
Годішова В.М.